

ВИТРАТИ НА ІННОВАЦІЇ У СИСТЕМІ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розроблено модель бухгалтерського відображення господарських операцій, пов'язаних з виникненням витрат на інновації та формуванням відповідних показників у статистичній, фінансовій та внутрішньогосподарській звітності. Особливе місце в системі звітності повинна займати нефінансова звітність, розробка якої дозволить проводити ґрунтовний аналіз і контроль витрат на інновації та сприятиме прийняттю ефективних рішень.

Ключові слова: звітність, витрати на інновації, інтегрована звітність

Гук В.

COSTS ON INNOVATIONS IN THE ENTERPRISE REPORTING SYSTEM

A model of accounting reflection of business transactions connected with the emerge of costs on innovations and formation of corresponding indicators in statistical, financial and inside business reporting is developed in the article. A special place in the reporting system must be taken up by non-financial accounting, whose development will allow conducting a thorough analysis and control of costs on innovations, and will foster the process of making efficient decisions.

Keywords: accounting, costs on innovations, integrated reporting

1. Вступ

Важливим інструментом управління є інформаційне забезпечення, яке формується у межах бухгалтерського обліку та узагальнюється у звітності. Сучасний бухгалтерський облік та звітність на підприємствах України не відображає повної інформації про інноваційну діяльність та витрати, пов'язані з нею. Без належної інформації не може функціонувати система управління, і саме облік повинен забезпечувати необхідну облікову інформацію для всіх функцій управління. На сьогодні існують певні проблеми у формуванні інформації про витрати на інновації у вітчизняному бухгалтерському обліку, а, відповідно, і у відображенні інформації у статистичній, фінансовій та управлінській звітності.

Проблеми, пов'язані з формуванням (методикою складання) та поданням звітності з інноваційної діяльності певною мірою розкрито у працях вчених, таких як: О. С. Бородкін, Т. В. Давидюк [1], В. М. Жук [2], О. О. Ільченко [3], О. В. Кантаєва [4], В. О. Коюда [5], М. О. Наталенко [7], О. О. Осідач [8], В. І. Чиж [10] та ін. Незважаючи на вагомість та практичну спрямованість досліджень науковців, нерозв'язаними залишаються проблеми відображення інформації про витрати на інновації у системі звітності підприємства.

Мета статті – обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу розкриття інформації про витрати на інновації у звітності підприємства.

2. Статистична звітність витрат на інновації

Основною організаційною формою статистичного спостереження, що обумовлює можливість з'ясування і контролю за різними процесами суспільного життя, є статистична звітність, яка забезпечує

побудову макроекономічних показників, що відображають узагальнену характеристику стану та рівня розвитку економіки в цілому, окремих її галузей і видів економічної діяльності. Розкриття інформації про витрати на інновації підприємства наведено у таких формах статистичних спостережень:

1) 1-наука (квартальна) та 3-наука (річна) “Звіт про виконання наукових та науково-технічних робіт” (містять дані про обсяг робіт, що виконані за період з початку року; витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт; чисельність працівників підприємства на кінець звітного період, які займаються створенням інноваційної продукції);

2) № 1-інновація “Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства” (містить дані про наявність інновацій як у випадку, коли підприємство займається чітко вираженими інноваційними проектами (такими, як розробка і впровадження нового продукту або послуги), так і тоді, коли вносяться все нові покращення у свою продукцію (товар або послугу), виробничі процеси й операції);

3) № 1-технологія “Звіт про створення та використання передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності” (містить дані про створені та використані технології, а не про устаткування, на якому вони використовуються, створені та використані технології для застосування у власному виробництві (для внутрішніх потреб), відображені на підставі технічної, патентно-ліцензійної та іншої документації).

Статистична звітність дає можливість узагальнювати інформацію та приймати ефективні рішення стосовно витрат на інновації як на рівні суб'єкта підприємницької діяльності, так і на рівні держави.

3. Формування показників фінансової звітності з витрат на інновації

Формування у бухгалтерському обліку інформації про витрати на інновації та їх розкриття у фінансовій звітності в Україні здійснюється відповідно до вимог таких положень (стандартів) бухгалтерського обліку: П(С)БО 7 “Основні засоби”, П(С)БО 8 “Нематеріальні активи”, П(С)БО 16 “Витрати”, П(С)БО 28 “Зменшення корисності активів”, П(С)БО 31 “Фінансові витрати” та ін. Разом з тим, відповідно до принципу бухгалтерського обліку “повне висвітлення” у фінансовій звітності повинна міститися вся інформація про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на їх основі. Виходячи з цього, з метою формування повного уявлення про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства в частині витрат на інновації у фінансовій звітності необхідно розкривати інформацію з урахуванням її суттєвості.

Метою звітності підприємства у частині інноваційної діяльності є створення можливостей для чіткої ідентифікації витрат, пов'язаних з інноваційними технологічними операціями, процесами і продуктами. Інформація про витрати на інновації повинна відображатися у звітності для задоволення інформаційних запитів на відповідних рівнях підприємства як у вартісних, так і в натуральних показниках, що забезпечують планування і прогнозування, оцінку та контроль діяльності структурних підрозділів та відповідальних осіб. На підставі інформації, відображеної у звітності, задовольняються окремі інтереси різних груп користувачів та зацікавлених осіб.

Варто зазначити, що аналіз змісту фінансової звітності дозволив виявити, що в ній мають місце статті, у яких відображають інформацію про витрати на інновації узагальнено в складі різних об'єктів обліку (капітальних інвестицій, витрат діяльності тощо). Для створення інформації про витрати на інновації нами розроблено модель облікового відображення господарських операцій, пов'язаних з виникненням витрат на інновації та формуванням відповідних показників у фінансовій звітності (рис. 1).

Запропонована модель відображає основні напрямки формування інформації про витрати на інновації у системі бухгалтерського обліку, що сприяє інформаційному забезпеченню процесу управління витратами підприємства. На нашу думку, підвищення інформативності показників фінансової звітності в частині розкриття інформації про витрати на інновації підприємства можливе через розширення показників у формі № 5 “Примітки до річної фінансової звітності”.

Відтак, зміст і обсяг інформації залежить від того, чи повинно підприємство оприлюднювати свою фінансову звітність: підприємства, для яких обов'язковість оприлюднення річної фінансової звітності не передбачена законодавством, наводять інформацію, розкриття якої передбачено у п. 2 вищезазначеного наказу; підприємства, для яких обов'язковість оприлюднення річної фінансової звітності встановлена законодавством, наводять всю іншу інформацію, розкриття якої передбачено положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Варто також зазначити, що, відповідно до п. 4 зазначеного вище наказу [9], інша інформація повинна наводитися підприємствами у самостійно обраному вигляді (письмове пояснення, таблиця, графік тощо).

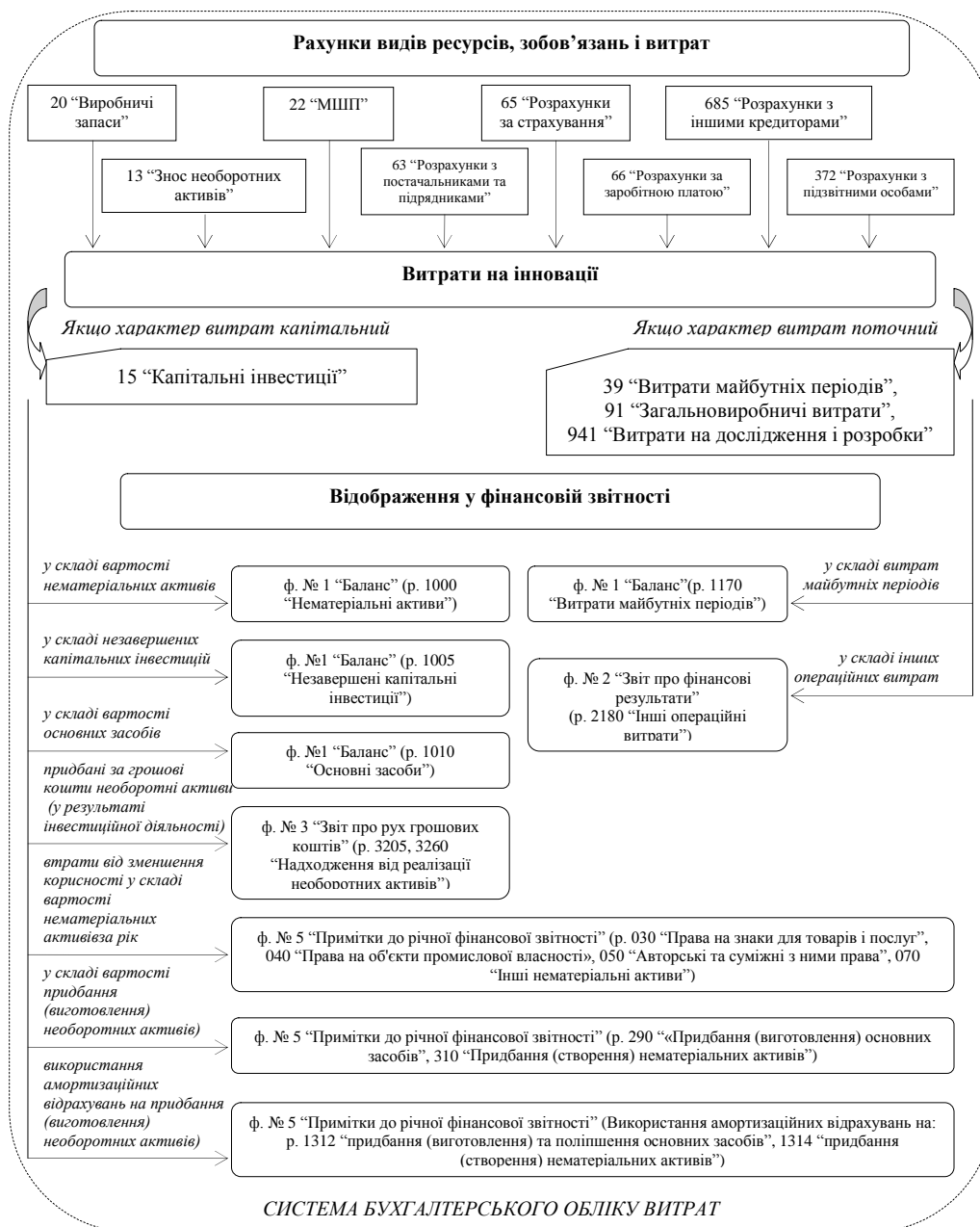

Рис. 1. Облікова модель формування показників фінансової звітності з витрат на інновації

Примітка: показники, наведені в даній області, розкривають інформацію про витрати на інновації опосередковано

З наведеного вище стає зрозуміло, що універсального вигляду складання текстової частини приміток до фінансової звітності не існує. Щодо їх наповнення можна звернутися до відповідних положень МСФЗ (IFRS). Зауважимо, що регламентуючи склад приміток МСФЗ 1 “Подання фінансових звітів” [6] наголошує на “специфічні” її складові. Відтак, у резюме, згідно з параграфом 117, слід розкривати: 1) основу (або основи) оцінки, застосовані при складанні фінансової звітності; 2) інші застосовані облікові політики, що є доречними для розуміння фінансової звітності.

Щодо основ оцінки, параграф 118 наполягає на описі всіх застосовуваних в обліку видах вартості. При цьому, досить зазначити тільки класи статей звітності, до яких застосовують різні принципи оцінки.

Додаткова інформація може бути представлена відомостями про господарюючий суб’єкт, особливості його виробничого процесу, внутрішні та зовнішні фактори, які визначали ефективність роботи підприємства, перспективи його подальшого розвитку. На нашу думку, саме тут варто навести та детально охарактеризувати заходи, що здійснюються на підприємстві та пов’язані з витратами на інновації.

4. Інтегрована звітність з витрат на інновації

Оперативні та стратегічні завдання підприємства потребують розширення інформаційної бази забезпечення прийняття управлінських рішень на основі запровадження внутрішньогосподарської (управлінської) звітності витрат на інновації, яка

відображає необхідну інформацію на рівні структурних підрозділів.

Отже, внутрішньогосподарська (управлінська) звітність витрат на інновації за центрами відповідальності – це звітність про здійснені витрати на інновації за певний період (або на певну дату), яку складає бухгалтер, що веде облік за відповідним підрозділом (або керівник підрозділу) і подає менеджерам різних рівнів та керівництву підприємства. Проте, звітність центрів відповідальності вже не можна розглядати як виключно внутрішню, оскільки, відповідно до П(С)БО 29 “Фінансова звітність за сегментами” підрозділи підприємства визначені як “звітні сегменти”, які повинні подавати інформацію про свої доходи, витрати, активи і зобов’язання. Центри відповідальності витрат на інновації мають тотожні риси з господарським сегментом, як відокремлювана частина діяльності підприємства з виробництва та/або продажу певного виду (або групи) продукції (товарів, робіт, послуг), яка відрізняється від інших: видом продукції; способом отримання доходу (способом розповсюдження продукції); характером виробничого процесу; характерними для цієї діяльності ризиками; категорією покупців. У зв’язку з цим, внутрішньогосподарську (управлінську) звітність не можна розглядати як самостійну та незалежну від фінансової. Тому звітність підприємства слід розуміти як комплексну, взаємопов’язану систему інформації, що надає дані як про результати діяльності підприємства в цілому, так і в розрізі центрів відповідальності.

Основним фактором створення нової вартості є перебудова змісту публічної звітності компаній з відображенням у ній інформації про стратегію, нефінансові сторони діяльності, у тому числі й про витрати на інновації. При цьому, Т. В. Давидюк вважає, “...що вплив вартості інтелектуального капіталу на ринкову вартість компаній є істотним, проте проінформувати про їх обсяг з даних фінансової звітності бухгалтери не мають можливості” [1, с. 124]. Такі перспективи може надавати система нефінансової звітності (соціальна звітність, звітність зі сталого розвитку тощо), як документально оформлена сукупність даних підприємства, що відображає середовище його існування, принципи та методи співпраці з групами впливу, результати діяльності в економічній, соціальній та екологічній сфері життя суспільства. Звітність зі сталого розвитку потенційно здатна надавати інформацію, яка відсутня у фінансових звітах, проте надзвичайно важлива для аналізу бізнесу.

На сьогодні у світі існують три основні форми підготовки та оформлення нефінансової звітності: звіт у довільній формі; комплексний звіт за методом потрійного підсумку (Triple Bottom-Line), складений за методом Лондонської групи порівняльного аналізу (London Benchmarking Group), за методом групи корпоративного громадянства (Corporate Social Citizenship) чи за іншим подібним методом; стандартизований звіт (AA 1000, GRI, інші звіти).

Слід зазначити, що у травні 2010 р. в Амстердамі на конференції Глобальної ініціативи зі звітності (Global Reporting Initiative) головним питанням було саме створення інтегрованої звітності (фінансової та звітності зі стійкого розвитку). В серпні того ж року Глобальна ініціатива зі звітності в межах проекту “Звітність для стійкого розвитку” оголосила про створення Міжнародного комітету з інтегрованої звітності, основними завданнями якої стали:

1) розробка прийнятних для всієї світової спільноти меж інтегрованої звітності, що дозволять об’єднати інформацію про економічну, екологічну і соціальну діяльність компаній в короткій, послідовній і адекватній формі;

2) створення умов для ефективнішого управління ризиками, стратегічного управління бізнесом, брендом і репутацією.

Формування моделі інтегрованої звітності у частині витрат на інновації, на нашу думку, необхідно здійснювати на основі показників фінансової, внутрішньогосподарської (управлінської), статистичної та міжнародних форм нефінансової звітності (рис. 2).

Таким чином, інтегрована звітність про витрати на інновації надає більше розуміння для перегляду показників та прийняття управлінських рішень і деталізує, яким чином сталий розвиток впливає на активність і ведення бізнесу. Вона може бути додатковою конкурентною перевагою для підприємств, які хочуть знайти доступ до капіталу за розумною вартістю.

Визначення стратегії розвитку, яка знаходить своє відображення в інтегрованій звітності про витрати на інновації, дозволить їй стати надійним джерелом інформації для оцінювання вартості підприємства. Орієнтація українських підприємств на сталий розвиток та інтегровану звітність про витрати на інновації надасть можливість переглянути наявну бізнес-модель та визначити шляхи довготривалого успіху.

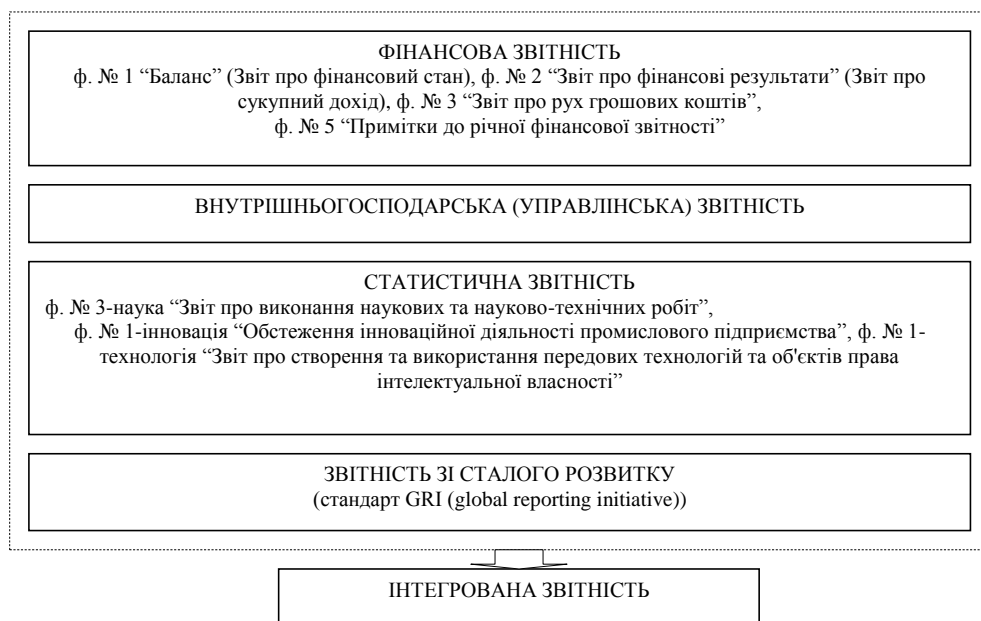

Рис. 2. Модель інтегрованої звітності у частині витрат на інновації

5. Висновки

Отже, у процесі проведеного дослідження розроблено модель бухгалтерського відображення господарських операцій, пов'язаних з виникненням витрат на інновації та формуванням відповідних показників у фінансовій звітності. Встановлено, що внутрішньогосподарську (управлінську) звітність не можна розглядати як окремий елемент системи управління підприємством, а лише як складову загальної системи звітності. Особливе місце в системі звітності, на нашу думку, повинна займати нефінансова звітність, яка в Україні ще не набула широкого розповсюдження, оскільки для її розвитку повинен бути, насамперед, сформований споживач цієї звітності. Необхідною також є розробка форматів нефінансової звітності, яка дозволить проводити ґрунтовний аналіз та контроль витрат на інновації і сприятиме прийняттю ефективних рішень у цій сфері всіма учасниками господарських відносин, а також визначити місце окремого суб'єкта господарювання в інноваційному розвитку держави. В сучасних умовах господарювання розширення показників звітності за рахунок нефінансової інформації є основним шляхом для досягнення стратегічних цілей сталого розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давидюк Т. В. Конвергенція бухгалтерської та соціальної звітності в частині людського капіталу: розвиток існуючих підходів / Т. В. Давидюк // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 2 (3). – С.123-129.
2. Жук В. М. Концептуальні підходи вирішення поверхневих та глибинних проблем обліку інноваційної діяльності / В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 1. – С. 36-39.

3. Ільченко О. О. Відображення витрат на наукові дослідження та розробки в бухгалтерському обліку підприємства / О. О. Ільченко // Науковий вісник ДАСОА. – К., 2008. – № 2 (19) – С. 35-39.

4. Кантаєва О. В. Бухгалтерський облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія [Текст] : монографія / О. В. Кантаєва. – Житомир : ФОП Кузьмін Дн. Л., 2010. – 424 с.

5. Коюда В. О. Система інформаційної бази щодо інноваційної діяльності / В. О. Коюда, Т. І. Мазко // Бізнес інформ. – 2011. – № 4. – С. 26-30.

6. МСФЗ 1 “Подання фінансових звітів” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/MSBODS/1.pdf>.

7. Наталенко М. О. Інформаційна база управління процесом створення і експлуатації інноваційних проектів / М. О. Наталенко, Л. І. Белоусова // Вісник Східноукраїнського Національного університету ім. В. Даля. – 2011. – № 11 (165). – Ч. 1. – С. 47-52.

8. Осідач О. О. Відображення в фінансовій звітності витрат на підготовку та освоєння виробництва / О. О. Осідач // Сучасні вимоги до обліку та контролю у контексті глобалізації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса : ОДЕУ. – 2009. – С. 157-158.

9. Про примітки до річної фінансової звітності : наказ Міністерства фінансів України № 302 від 29.11.2000 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/MSBODS/1.pdf>.

10. Чиж В. І. Стратегічний управлінський облік інноваційної діяльності / В. І. Чиж, О. О. Мазейкіна // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2010. – № 11 (153). – Ч.1. – С. 271-277.